

הסיפוח שהיה, ועודנו

האם אפשר לנשום לרווחה? לאחר חודשים ארוכים של הכרזות, שמועות ותחזיות, נראה כי ישראל [אינה מתכוננת](#), לפחות בשלב זה, לקדם סיפוח רשמי של הגדה המערבית לשטחה. על פניו, ולפחות לעת עתה, העניין ירד מהפרק.

כל עוד היה נושא הסיפוח הרשמי על השולחן, וביתר שאת מאז השקתו בשלהי ינואר 2020 כאפשרות ישראלית בגיבוי אמריקאי במסגרת "תוכנית טראמפ", רעש העולם וגעש. הרי סיפוח הגדה (או חלקים ממנה) לשטחה של ישראל הוא [בלתי חוקי](#) על פי המשפט הבינלאומי, האוסר על סיפוח של שטח כבוש. זהו אחד מעקרונות היסוד של משפט זה, האוסר על רכישת שטח באמצעות שימוש בכוח. בהתאם לכך, [הבהירו נציגים](#) ממדינות רבות, בהם נציגי האיחוד האירופי, כי אם תממש ישראל את תוכניתה הם יהיו מחוייבים להגיב בחומרה ואף נרמז כי נשקלות תגובות שונות – בהן אי חידוש הסכמים והטלת סנקציות. 12 שגרירים אירופאים אף [הגישו מחאה רשמית](#) למשרד החוץ והבהירו כי לסיפוח יהיו השלכות על מעמדה הבינלאומי של ישראל. גם בתוך ישראל עצמה הביעו גורמים שונים את דאגתם שסיפוח כזה יהפוך את ישראל למדינת אפרטהייד ויביא לקץ משטרה הדמוקרטית.

משהחליטה ישראל באוגוסט 2020 להניח בצד בשלב זה את הסיפוח הרשמי, היא חזרה מיד ליהנות מהחיבוק הבינלאומי החם שלו היא זוכה בזירה הבינלאומית מזה שנים ארוכות. גם הקולות שנשמעו בתוך ישראל – נדמו ברובם. כבר באמצע אוגוסט, הזמינו האירופאים את שר החוץ גבי אשכנזי לפגישה רמת דרג, בצעד שנתפס [כפרס על אי סיפוח הגדה](#). כן פורסם כי באיחוד האירופי הועלתה הצעה לכנס, לאחר שנים ארוכות, מפגש של מועצת האסוציאציה בין הצדדים – מפגש בדרג בכיר בין ישראל לבין האיחוד. אם אכן יתקיים מפגש כזה, לא ניתן יהיה להבינו אלא כפרס פומבי על התנהגות ראוייה.

ואולם הן תשומת הלב הרבה שמוקדה בסיפוח הפורמלי, כל עוד היה בגדר אפשרות ממשית, והן אהדת הרווחה והחזרה לשגרה האדישה משזה הורד מן הפרק – מתעלמות מהעובדה הפשוטה שמזה שנים ארוכות ממשלות ישראל מתנהלות – ללא חוק שמאפשר זאת ומבלי שיצהירו על כך – כאילו כבר מדובר בשטחה הריבוני של המדינה, כזה שישראל חופשייה לפעול בו כרצונה ולקדם בו את מטרותיה ואת תוכניותיה ארוכות הטווח. נייר עמדה זה עוסק במציאות זו. בנוסף משולבים לאורכו עדכונים אקטואליים הממחישים כיצד ישראל ממשיכה לקבוע עובדות חד-צדדיות ברחבי הגדה. לאורך השנים, תהליך זה לעיתים הואץ, לעיתים הואט – הכל בהתאם לשיקוליה של ישראל – אך מעולם לא נפסק. נייר עמדה זה משקף את המצב נכון לאוקטובר 2020.

בפועל – גם ללא סיפוח רשמי – עבור ישראל פעולותיה בגדה אינן מוגבלות על ידי דיני הכיבוש

אחת הטענות העיקריות שהושמעו נגד סיפוח דה-יורה היא שהחלפת המסגרת המשפטית החלה על הגדה – משפט ישראלי במקום משפט בינלאומי – תהווה שינוי דרמטי: היא תאפשר לישראל ליישם מדיניות ולנקוט צעדים מהם נמנעה עד היום בשל ההגבלות שמטילים עליה דיני הכיבוש. בהתאם לכך, נחזה כי הסיפוח הרשמי יגרוור פגיעה בזכויות הפלסטינים שתהיה נרחבת בהרבה מזו שישראל מבצעת כבר כיום.

אכן, דיני הכיבוש מטילים על המדינה הכובשת [הגבלות על התנהלותה בשטח הכבוש](#). הם קובעים שהכיבוש – מעצם הגדרתו – הוא זמני וכי הכובש לעולם אינו הריבון בשטח. על ארעיותו של הכיבוש מתבסס אחד הכללים המרכזיים בדינים אלה, האוסר על המדינה הכובשת לבצע שינויים של קבע בשטח הכבוש, אלא אם אלה נועדו לשרת את טובת האוכלוסייה המקומית או לצרכים צבאיים מיידיים. כן נאסר עליה לנצל את משאבי השטח לצרכיה שלה.

T. 53132, ירושלים 9153002, טל: 02-6735599, פקס: 02-6749111

ص.ب. 53132, القدس 9153002, هاتف: 02-6735599, فاكس: 02-6749111

P.O.Box 53132, Jerusalem 9153002, Tel: +972-2-6735599, Fax: +972-2-6749111

mail@btselem.org www.btselem.org

בנוסף, קובעים דיני הכיבוש שהאוכלוסייה שגרה בשטח לפני שנכבש היא אוכלוסייה מוגנת, שהמדינה הכובשת מחוייבת להגן עליה ולאפשר לה להמשיך ולנהל את חייה כבעבר. דינים אלה אוסרים להטיל על אוכלוסייה זו עונשים קולקטיביים, לנקוט נגדה אלימות, להפקיע את רכושם הפרטי של התושבים או לגרשם מבתיהם. דינים אלה גם אוסרים על המדינה הכובשת להעביר את אוכלוסייתה שלה לשטח הכבוש.

על פניו, ניתן לטעון – ואכן נטען – שוויתור על כללים אלה היה חושף את תושבי הגדה הפלסטינים לפגיעה קשה בזכויותיהם. ייתכן. ואולם נקודת התורפה המרכזית של טענה זו אינה נעוצה רק בכך שהיא מבוססת על תחזיות, שעליהן כמובן ניתן להתווכח, אלא בכך שהיא מרחיקה את המבט לעתיד – על אי הוודאות הגלומה בו – במקום לעסוק במתרחש כאן ועכשיו: כבר היום, ומזה למעלה מחמישים שנה, ישראל אינה מתייחסת להוראות המשפט הבינלאומי – ובהם העקרונות הבסיסיים של דיני הכיבוש – כמחייבות אותה. כדי לקדם את מטרותיה, ישראל מוצאת ללא הרף דרכים לעקוף הוראות אלה, לקבוע עובדות בשטח – ולחמוק ממתן דין וחשבון על מעשיה אלה.

א. בניגוד לדיני הכיבוש, משטר הכיבוש הישראלי בגדה אינו זמני

ישראל יצרה בשטחים מציאות שאין כל דרך להגדירה כזמנית. באמצעות הנדסת המרחב, היא הצליחה לשנות באופן קיצוני את מפת הגדה, באופן המשרת את האינטרסים שלה: היא יצרה מרחב רציף להתנחלויות, ודחקה את הפלסטינים לעשרות מובלעות מנותקות וצפופות.

חלוקת הגדה לשטחי A, B ו-C, שנעשתה באמצע שנות התשעים במסגרת הסכמי הביניים בין ישראל לפלסטינים ונועדה להיות בתוקף למשך חמש שנים בלבד, מסייעת לישראל בהשגת מטרה זו: במסגרת חלוקה זו סומנו השטחים שבהם גרה רוב האוכלוסייה הפלסטינית ונקראו שטחי A ו-B. כל שאר השטח, בו משובצים איים אלו – המהווה כ-60% משטח הגדה והכולל שטחים פתוחים, שטחים חקלאיים, את כל ההתנחלויות ועתודות קרקע נרחבות עברון – נותר רציף והוגדר שטח C. שטחי A ו-B הועברו, לכאורה, לרשות הפלסטינית ולגבי שטח C נקבע שהוא יישאר, זמנית, בשליטה ישראלית מלאה. חלוקה זו יצרה את האשלייה כאילו הגדה חולקה בין ישראל לבין הרשות, שכל אחת פועלת באופן עצמאי ולפי ראות עיניה בשטחים שבשליטתה. ואולם בפועל, חלוקה זו אפשרה לישראל להתנער מאחריותה לתושבים הפלסטינים, למרות שעד היום היא ממשיכה לשלוט באופן מלא בכל השטח ובכל תושביו ובכלל זה בהיבטים המרכזיים של השלטון – כולל נושא הקרקעות והתכנון, חלוקה של משאבי המים, תשתיות התקשורת ומרשם האוכלוסין – ולקדם בו את מטרותיה.

הקמת ההתנחלויות, שכאמור אסורה על פי הוראות המשפט ההומניטארי הבינלאומי, מהווה גם הפרה של האיסור על יצירת שינויים של קבע בשטח הכבוש: בניית יישובי קבע אזרחיים ואכלוסם באזרחים מהווים מעשים מובהקים של יצירת עובדות קבע. מעטות הן הפעולות האנושיות שהן קבועות יותר מבניית בית, השתכנות משפחה בתוכו, גידול ילדים בבית זה, שליחתם לבתי ספר שהוקמו עבורם באותו מקום והקמת בתי קברות. למרות זאת, גרים כיום בגדה יותר מ-400,000 אזרחים ישראלים, בכמעט 250 התנחלויות (לא כולל אלו שהוקמו במזרח ירושלים – החלק היחיד של הגדה שישראל סיפחה באופן פורמלי). חלק משמעותי מהחקיקה הישראלית כבר הוחלו על ההתנחלויות ועל המתנחלים באמצעות חוקי הכנסת וצווים צבאיים, שהפכו את ההתנחלויות ואת תושביהן ל"איים" ישראלים המנותקים מסביבתם הפלסטינית, והם זוכים כמעט לכל ההגנות, הזכויות וההתקציבים הניתנים לאזרחים הגרים בתוך גבולות המדינה. כיום גדל בהן דור שלישי, ורוב הישראלים – והפלסטינים – אינם מכירים מציאות בלעדית.

הקמת ההתנחלויות התבססה על מגוון אמצעים – המבוססים כולם על צווים צבאיים או על פרשנות מסולפת של החוקים הירדניים התקפים בגדה ושל הוראות המשפט הבינלאומי. כל אלה אפשרו לישראל לגזול מפלסטינים מאות אלפי דונמים ברחבי הגדה, ולהקים עליהם עוד ועוד התנחלויות ואזורי תעשייה, להכשיר שטחים חקלאיים ולהניח תשתיות שישרתו את כל אלה. לצורך כך, ובין השאר, הצמידה ישראל הגדרות שונות לקרקעות בגדה – כמו "אדמות מדינה", "שטחי אש", "שמורות טבע" ו"אתרים ארכיאולוגיים", או טענה שהקרקעות נחוצות ל"צרכים צבאיים" – ולאחר מכן השתמשה בהן לצרכיה האזרחיים ולהקמת התנחלויות.

בנוסף להקמת ההתנחלויות, ישראל ביצעה לאורך השנים שלל פרויקטים של תשתיות לשירותן. בהקשר זה לסלילת כבישים יש מקום מרכזי, בהיותם עורק החיים של המפעל ההתנחלתי שישראל מקדמת: הם מאפשרים הקמה של התנחלויות חדשות והרחבתן של קיימות, מקלים על תנועת המתנחלים בין הגדה לישראל מבלי לעבור דרך יישובים פלסטיניים, ומסייעים להפוך את העובדה שהמתנחלים גרים – לפחות באופן פורמלי – בשטח כבוש שלא סופח לישראל, לכמעט חסרת משמעות עבורם.

הפרק הנוכחי של סלילת הכבישים בגדה מקיף מספר פרויקטים, בשלבי ביצוע או תכנון, הכוללים עבודות נרחבות בהשקעה כוללת של מיליארדי ש"ח. חלק ניכר מהפרויקטים הללו מתמקד בחיבור גושי ההתנחלויות הסובבים את ירושלים מדרום, ממזרח ומצפון לעיר. תשתיות אלו – שמחייבות התגברות על האתגרים הטופוגרפיים האופייניים לאזור וכרוכות לפיכך בעלות גבוהה – ממחישות, בין השאר, את כוונותיה של ישראל להרחיב משמעותית את אוכלוסיית המתנחלים במרחב זה ולחבר את ההתנחלויות אל ירושלים ואל מרכז הארץ.

מדרום לירושלים: בימים אלה מבוצעים שני פרויקטים על ציר 60 שמדרום לעיר – הכפלת כביש המנהרות וסלילת כביש עוקף אל-ערוב – הראשון בהם אמור להסתיים בשנת 2022 והשני שנה לאחר מכן. שניהם נועדו לשרת את תנועתה של אוכלוסיית המתנחלים בדרום הגדה לירושלים ובחזרה. הכפלת המנהרות נועדה בראש ובראשונה לתת מענה לגידול המשמעותי הצפוי באוכלוסיית ההתנחלויות אפרת וביתר עילית.

ממזרח לירושלים: נעשות עבודות להקלת עומסי התנועה ממעלה אדומים והתנחלויות נוספות באזור – ובכלל זה חפירת מנהרות בצומת הגבעה הצרפתית, האמורות להקל על הנסיעה לתל אביב ולשחרר את עומסי התנועה בצומת. כביש זה אמור להיפתח ב-2023. בנוסף, כביש הטבעת המזרחי בירושלים אמור להקל משמעותית על התנועה בין ההתנחלות מעלה אדומים לדרום העיר (ולדרום הגדה). המקטע הדרומי של הכביש, משכונת הר חומה ועד שיחי' סעד, נסלל בימים אלה.

מצפון לירושלים: כמה כבישים נמצאים בשלבי תכנון, בהם כביש שנועד לחבר לירושלים את גוש ההתנחלויות דולב-טלמונים שממערב לרמאללה, ובכך לקצר באופן משמעותי את דרכם של המתנחלים. בנוסף, מתוכנן פרויקט להקלת תנועת המתנחלים מצפון לירושלים אל העיר, באמצעות כביש משוקע שיעבור מדרום למחסום קלנדיה ויאפשר חיבור נוח לכביש 443 ולציר בגין.

בחלקה הצפוני יותר של הגדה נמצאים כבר בעבודה כביש עוקף חווארה (על ציר 60), והרחבת כביש 55 שתקצר משמעותית את נסיעת המתנחלים מאזור גב ההר לתוך ישראל.

במקביל להשקעות הנרחבות בהתנחלויות, ישראל פעלה – וממשיכה לפעול – לצמצום המרחב הפלסטיני ולכליאתם של הפלסטינים במובלעות שהקצתה להם, תוך שהיא מתעלמת מצרכיהם הנוכחיים והעתידיים, וחותרת ליצור מרחב רציף ופנוי מפלסטינים להתנחלויות.

המובלעות הפלסטיניות שהוגדרו שטחי A ו-B כללו מלכתחילה בעיקר את שטח הבנוי של היישובים הפלסטיניים. ואולם בעוד היקף האוכלוסייה במובלעות אלה כמעט והוכפל מאז, השטחים הפתוחים – שבהם טמון פוטנציאל הפיתוח העירוני, החקלאי והכלכלי של הגדה המערבית – נותרו כולם בשטח C כך שכל בנייה או פיתוח החורגים מגבולותיהם של ה"איים" המצומצמים שהוקצו לפלסטינים – לרבות בנייה למגורים ותכנון שנועד לחיזוק הקשרים התפקודיים בין היישובים, כמו פריסת תשתיות מים, תקשורת, חשמל או תחבורה – מחייבים אישור ישראלי. ואולם מערכת התכנון הישראלית יצרה מערך שכמעט ואינו מאפשר הגשת בקשות כאלה ומאפשר את דחייתן של כמעט כל הבקשות שבכל זאת מוגשות.

בהיעדר כל ברירה אחרת, פלסטינים בונים ללא היתרים ואז ממחר המנהל האזרחי להוציא צווים להריסת בתיים ומקורות הפרנסה שלהם. במהלך השנים הוציא המנהל האזרחי עשרות אלפי צווים למבנים פלסטיניים, ומאז חולקה הגדה המערבית לשטחי A, B ו-C בשנת 1995 הוציא המנהל בממוצע כאלף צווי הריסה כאלה בשנה. מאז שנת 2006 ועד ה-31.8.20 ישראל הרסה לפחות 1,602 יחידות דיור של פלסטינים בגדה המערבית (לא כולל מזרח ירושלים). לפחות 6,970 בני אדם איבדו את בתיים, בהם לפחות 3,501 קטינים. בשנת 2020 לבדה, עד סוף חודש אוגוסט, ישראל הרסה 78 יחידות דיור. 320 בני אדם איבדו את בתיים, כמחציתם קטינים. עשרות אלפים נוספים חיים בפחד שבתיהם ייהרסו ובחוסר ודאות מוחלט לגבי עתידם. בנוסף, מתחילת שנת 2012 ועד ה-31.8.20 הרס המנהל האזרחי בגדה (לא כולל מזרח ירושלים) 1,778 מבנים שלא שימשו למגורים (לרבות גדרות, בורות מים, מחסנים, מבנים חקלאיים, בתי עסק, מבני ציבור ועוד).

בישיבה של תת-ועדה של ועדת החוץ והבטחון שעסקה בבנייה פלסטינית בשטח C, באוגוסט 2020, התגאו ראש המנהל, תא"ל עיסאן עליאן, ומנהל יחידת הפיקוח במנהל, מרקו בן שבת, בפעולות שנקטו לאחרונה למניעת בנייה פלסטינית. לדבריהם, חקיקה צבאית חדשה אפשרה להם להגביר את האכיפה באופן משמעותי. וכך, בשנת 2020 לבדה החרים המנהל האזרחי 242 קרוואנים, לעומת ששה קרוואנים בשנת 2015. בשנת 2019, המנהל החרים כ-700 טרקטורים ומחפרים ועקר כ-7,500 עצים שניטעו בשטח C (בעשרים השנים האחרונות המנהל עקר כמעט 42,000 אלף עצים). השניים אף הבהירו כי באמצעות המאבק בבנייה ופיתוח פלסטיניים הם הצליחו לצמצם את מספר הפרויקטים הבינלאומיים שנועדו לסייע

לפלסטינים בשטח C ל-12 פרויקטים בלבד בשנת 2019, בהשוואה ל-75 פרויקטים בשנת 2015 – פרויקטים אלה כללו הצבת קרוונים והקמת תשתיות.

ישראל פועלת גם לגירוש פלסטינים משטח C – מדיניות הפוגעת במיוחד בעשרות קהילות קטנות, בהן חיים אלפי פלסטינים, ואשר מתפרנסות בעיקר ממרעה ומחקלאות. מאמצי הגירוש מתמקדים בשלושה אזורים בגדה – דרום הר חברון, בקעת הירדן ואזור מעלה אדומים – כשישראל כופה על תושבי הקהילות מציאות מייאשת וקשה מנשוא במטרה לגרום להם לעזוב את בתיהם, לכאורה מרצונם. מדיניות זו כוללת לא רק איסור גורף על בניית בתי מגורים או מבני ציבור אלא גם סירוב לחבר את הקהילות לתשתיות בסיסיות של מים וחשמל, הימנעות מסלילת כבישים שיובילו אליהן, צמצום שטחי המרעה שלהן ואימונים צבאיים בשטחן. גם כאן, כאשר התושבים בונים בלית ברירה ללא היתרים – המנהל האזרחי מוציא לבתיהם צווי הריסה או החרמה. בין אם צווים אלה ממומשים ובין אם לאו – האיום הגלום בהם מרחף מעל התושבים כל העת. בחלק מהקהילות הרס המנהל את בתיהם של אותם תושבים ותשתיות שהקימו כמה פעמים.

שתי דוגמאות בולטות ואקטואליות, להתנהלותה של ישראל מול קהילות אלה היא מדיניותה כלפי קהילת ח'אן אל-אחמר, שסמוך אליה הוקמו ההתנחלות מעלה אדומים והתנחלויות נוספות, וכלפי הקהילות הגרות במרחב שהוגדר כשטח אש 918, באזור מסאפר יטא שבדרום הר חברון.

ח'אן אל-אחמר שוכנת כשני קילומטר מדרום להתנחלות כפר אדומים, וגרות בה 32 משפחות המונות 173 נפשות, בהן 92 ילדים ובני נוער. בקהילה ישנם גם מסגד ובית ספר שהוקם בשנת 2009 ומשמש למעלה מ-150 ילדים, בגילאים שש עד 15, כמחציתם מקהילות פלסטיניות סמוכות. ישראל מבקשת לגרש את הקהילה ממקומה כדי להרחיב את ההתנחלויות הסמוכות ולמזער את הנוכחות הפלסטינית במרחב מעלה אדומים. בהתאם, הרשויות מסרבות לחבר את הקהילה לתשתיות חשמל, ביוב ודרכים, מונעות בניית בתי מגורים או מבני ציבור ומצמצמות את שטחי המרעה שלה. במהלך השנים החרימו הרשויות הישראליות ציוד ומתקנים שונים בקהילה והרסו בה מבנים. כך, משנת 2006 ועד סוף מאי 2018 נהרסו 26 מבנים למגורים. 132 אנשים נותרו ללא קורת גג, בהם 77 ילדים ובני נוער. בנוסף, נהרסו 7 מבנים שלא שימשו למגורים.

התושבים הגישו מספר עתירות לבג"ץ בניסיון למנוע את גירושם. בספטמבר 2018 ניתן פסק הדין האחרון בנושא שקבע כי המדינה רשאית להרוס את בתי הקהילה, לגרש את התושבים וליישבם במקום אחר. פסק דין זה הסיר את המחסום האחרון שניצב בדרכה של ישראל ומאז אין, לשיטתה, שום מכשול חוקי המונע ממנה לגרש את הקהילה מביתה. למרות זאת, המדינה, מטעמיה שלה, נמנעה עד כה מלעשות זאת. בדצמבר 2019 אמר שר החוץ (דאז) ישראל כ"ץ שהסיבה לאי ההריסה היא החשש הישראלי מבית הדין הפלילי הבינלאומי. באפריל 2019 הגישה עמותת רגבים עתירה לבג"ץ בדרישה לחייב את המדינה לממש את צווי ההריסה ולגרש את הקהילה ממקומה. המדינה ביקשה כמה פעמים לדחות את הדיון בה ובקשתה התקבלה, עד שבפועל האחרונה – כאשר ביקשה המדינה לדחות את הדיון ל"סוף הרבעון הראשון של 2021" – קבע השופט סולברג כי בקשת המדינה "מביכה" והזכיר כי בעבר התעקשו נציגי המדינה על "קיומה של דחיפות, ואולי אף בהילות" בכל הקשור להרס הקהילה, אך "מקץ שנתיים ימים – אין כל חדש תחת השמש". לדבריו, על המדינה "לכבד את הדברים היוצאים מפיה ולאפשר הסתמכות עליהם", ולכן הסכים לדחות את הדיון רק עד נובמבר 2020.

דוגמא מרכזית נוספת הן הקהילות הגרות בדרום הר חברון, בשטח שהוכרז שטח אש 918. גם קהילות אלה חיות מזה שנים ארוכות תחת איומי גירוש. צו ביניים שהוציא בג"ץ לפני כעשרים שנה מונע מהמדינה להרוס אותן, אך הוא גם הקפיא את חיי תושביהן. בהעדר ברירה, בנו התושבים ללא היתר מבנים חדשים למגורים והניחו תשתיות שנדרשו להם – כולל תשתיות של מים וחשמל. המנהל האזרחי הוציא צווי הריסה למבנים ולתשתיות אלה, שחלקם עומדים ותלויים עד היום. בחלק מהמקרים המנהל האזרחי הרס את המבנים והחרים את התשתיות. מאז שנת 2006 תיעד בצלם הריסה של 64 מבני מגורים בקהילות אלה. 346 בני אדם, בהן 155 קטינים, נותרו חסרי קורת גג. בנוסף תיעד בצלם מתחילת 2012 הריסה של 19 מבנים שלא למגורים בקהילות אלה.

הדיון האחרון בעתירות אלה התקיים בבית המשפט העליון ב-10.8.20, ובמהלכו טען נציג הפרקליטות כי המדינה מוכנה "להתפשר" עם התושבים ולאפשר להם, למשל, לשהות בבתיהם חודשיים בשנה בתיאום מראש, או בסופי שבוע וחגים כאשר הצבא אינו מתאמן במקום. העותרים דחו על הסף הצעות אלו, שמשמעותן בפועל הרס חיייהם וגירוש קהילותיהם. למרות זאת, בחרו השופטים להיתלות בהצעות המדינה והבהירו לעותרים שעליהם לבחון פתרונות שיאפשרו לצבא להתאמן בשטח מגוריהם, וכי "התשובה נמצאת באיזון כזה או אחר". על אף שנציגי העותרים דחו אפשרות זו, השופטים הקציבו לצדדים שישיים יום – שפקעו בינתיים – על מנת לבחון האם ניתן להגיע לפשרה כלשהי בנושא. כעת צפויים השופטים לפסוק בסוגיה.

ב. ישראל מפרה כבר עכשיו את זכויות הפלסטינים בגדה המערבית באופן יומיומי

מציאות החיים בגדה מוכתבת בראש ובראשונה על-ידי קיומן של ההתנחלויות ומיקומן, והשלכותיהן ההרסניות של ההתנחלויות על זכויות האדם של הפלסטינים חורגות בהרבה ממאות אלפי הדונמים שנגזלו לצורך הקמתן: מחסומים, שערים, תעלות וערימות עפר שנועדו להגביל את תנועתם של פלסטינים הוצבו בהתאם למיקומן של ההתנחלויות; הגישה לאדמות חקלאיות רבות של פלסטינים – בתוך שטח ההתנחלויות ובסמיכות להן – נחסמה בפועל בפני בעליהן הפלסטינים; והתוואי המפותל של [גדר ההפרדה](#), הקוטע קשרים בין קהילות ובין חקלאים לאדמותיהם, נקבע בעומק שטח הגדה – בעיקר כדי להותיר בצדה המערבי כמה שיותר התנחלויות ושטחים להרחבתן.

בנוסף להתנחלויות, ישראל שולטת מזה יותר מחמישים שנה שליטה מלאה על כל תושבי הגדה, באמצעות משטר צבאי נוקשה, בעוד הם עצמם אינם שותפים לקבלת ההחלטות הנוגעות לחייהם ולעתידם – המתקבלות מעל לראשם. מעצם היותם של הפלסטינים חסרי ייצוג פוליטי במערכות הישראליות אשר מנהלות את חייהן, הפוטנציאל לשימוש שרירותי בכוח – פיזי או מינהלתי – נגדם כמעט ואינו מוגבל וישראל מפרה שורה ארוכה של זכויותיהם בכל רחבי הגדה על בסיס יומיומי, תוך התעלמות מהוראות המשפט הבינלאומי שנועדו להגן עליהם.

כמה דוגמאות בולטות:

- [מדיניות פתיחה באש קטלנית](#): במהלך השנים הרגה ישראל בשטחים אלפי פלסטינים, לכאורה תוך הסתמכות על הוראות הפתיחה באש ועל כללי המשפט ההומניטארי הבינלאומי, המגבילים את המקרים שבהם מותר להשתמש בנשק. ואולם מדובר רק במראית עין של חוקיות, שכן בפועל כוחות הביטחון יורים גם במצבים רבים שבהם לא נשקפת להם כל סכנה ובהעדר כל הצדקה. כך, נהרגו בגדה המערבית בעשר השנים האחרונות, מאז שנת 2010 ועד סוף אוגוסט 2020, 427 פלסטינים. 26 מתוכם במהלך 2019 ו-18 במהלך 2020. מערכת אכיפת החוק הצבאית אינה באמת חוקרת מקרים אלה וחקירות הסרק שנפתחות במספר קטן של המקרים רק מבטיחות את המשך המדיניות של אי נקיטת צעדים נגד המעורבים בפגיעות כאלה – לא נגד היורים עצמם, לא נגד האחראים הישירים עליהם ולא נגד אלה שאישרו את מדיניות הפתיחה באש. במקום זאת, מתפקדת מערכת זו כמנגנון טיוח, שנועד רק ליצור [מראית עין של אכיפת חוק](#).
- [הגבלות על תנועה](#): הצבא מגביל את חופש התנועה של התושבים הפלסטינים כראות עיניו ומשבש את חייהם, לא פעם ללא כל התראה מוקדמת. חיילים סוגרים כבישים באופן זמני או קבוע, מעכבים פלסטינים במחסומים, משפילים אותם ולפעמים גם נוקטים נגדם אלימות פיזית. המנהל האזרחי מנהיג משטר היתרים נוקשה ושרירותי, שחל על כל תחומי החיים של תושבי הגדה ופקידיו מחליטים מי ייסע לחו"ל, מי יעבוד בישראל, מי יתפלל בירושלים, מי יבקר ברצועת עזה, מי יקבל את הסחורה שהזמין ומי יגיע לעבודתו בזמן. משטר זה מתנהל ללא כללים ברורים, החלטותיו אינן מנומקות וישראל רואה בכל היתר שהיא מנפיקה לפלסטיני מעשה חסד.
- [כניסות לילות לבתים](#): חיילים נכנסים כל יום – וכל לילה – לבתי פלסטינים בכל רחבי הגדה, מעירים את כל בני הבית, לא צורך בצווי חיפוש או במתן נימוק כלשהו לדיירים. חלק מהפלישות הללו מסתיימות במעצרים אלימים – כולל של קטינים, אחרות מסתיימות בנזק לרכוש או בהפיכת כל תכולת הבית, ואחרות מסתיימות בלא כלום, מלבד הפגיעה בשגרת חייהן של המשפחות, הטלת אימה עליהן והפגיעה בפרטיותן – שלכך הן נועדו למכתחילה.
- הגבלות על חופש הביטוי: [ישראל מטילה איסור גורף](#) על הפגנות של פלסטינים בגדה – המפוזרות באלימות ותוך שימוש בכוח קטלני, מגבילה את חופש הביטוי בעיתונות ובמדיה החברתית, ואוסרת על התארגנויות – גם כאשר אלה נועדו למטרות חברתיות בלבד.
- כליאת פלסטינים: מדי שנה מעמידה ישראל לדין אלפי פלסטינים [במערכת המשפט הצבאית](#), בגין עבירות שונות, בהן כניסה לישראל ללא היתר, יידוי אבנים, חברות ב"התאחדות בלתי מותרת" ועבירות נשק ואלימות. במערכת זו המועמדים לדין כמעט תמיד מורשעים, ברוב המקרים של המקרים לא בעקבות הוכחת אשמתם אלא לאחר שחתמו על עסקת טיעון – שאינה מבוססת על ראיות אלא בעיקר על הודאות הנאשמים. אלה שמתעקשים בכל זאת לנהל משפט, צפויים [למצוא עצמם כלואים לתקופה](#) ארוכה בהרבה מזו שתגזר עליהם במסגרת העסקה. תפקידם של השופטים מתמצה באישור עסקאות אלה, על בסיסן נשלחים הנאשמים למאסר. בנוסף, במהלך השנים כלאה ישראל אלפי פלסטינים [במעצר מנהלי](#) לתקופות שנעו בין כמה חודשים לשנים אחדות ובתקופות מסוימות במהלך האינתיפאדה השנייה החזיקה מערכת הביטחון למעלה מאלף עצירים מנהליים בו זמנית. נכון לסוף יוני 2020 ישראל מחזיקה ב-357 עצירים מנהליים. במעצר מנהלי – שהוא אחד האמצעים היותר

קיצוניים בהם נוקט משטר הכיבוש – העצירים אינם יכולים לדעת מתי יצאו לחופשי שכן אלוף הפיקוד יכול להאריך את צו המעצר ללא הגבלה, על בסיס ראיות שלעציר לא ניתנת כל אפשרות להפריכן.

פעולה בינלאומית נדרשה תמיד – ונדרשת גם עכשיו

השאלה האמיתית היחידה שעמדה על הפרק לפני האחד ביולי 2020 לא הייתה האם ישראל תספח פורמלית את הגדה לשטחה שלה, אלא האם היא תצמצם את הפער בין הדה-פקטו לדה-יורה. לראשונה, ישראל שקלה בגלוי, בגיבוי אמריקאי מלא, להפוך את התנהלותה בשטח לפורמלית. לא עוד העמדת פנים של משא ומתן, לא עוד הסכמה מעורפלת, מסוייגת ושקרית לחזון שתי המדינות, אלא צעד רשמי ופומבי, המגובה בהחלטת ממשלה או בחקיקה, שישקף את כוונותיה ארוכות הטווח בגדה.

תומכי הסיפוח – וגם חלק ממתנגדיו – גורסים כי סיפוח פורמלי ישחרר את ישראל מההגבלות שמחיל עליה המשפט הבינלאומי. ואולם כבר עתה ומזה זמן, גם ללא סיפוח פורמלי, ישראל פועלת בניגוד להוראות משפט זה, שהיו אמורות להגביל את פעולותיה. במקביל, היא טוענת שכל מעשיה חוקיים ויוצרת את הרושם – בגיבוי חוות דעת משפטיות ופסקי דין של בית המשפט העליון – שהיא פועלת על פי דיני הכיבוש.

ואולם חוות דעת אלה מבוססות על פרשנויות מופרכות המרוקנות מתוכן את עקרונות המשפט הבינלאומי, במטרה לאפשר לישראל מרחב פעולה תוך יצירת מראית עין של כיבוד הכללים. כך, למשל, המדינה טוענת שההתנחלויות הן חוקיות מאחר שהאיסור אינו חל על מעבר מרצון של אזרחי המדינה הכובשת לשטח הכבוש – על אף ההשקעות העצומות שלה בהקמתן של ההתנחלויות והתשתיות שנועדו לשרת אותן וביישובם של מאות אלפי מתנחלים; היא טוענת שהריסות בתים עונשיות הן רק צעד הרתעת ומידתי – על אף היותן ענישה קולקטיבית אסורה; היא טוענת שתפקידה הוא לשמור על הסדר הציבורי והביטחון, ולכן היא מחוייבת לאכוף את דיני התכנון והבנייה ולהרוס בתים שנבנו ללא היתרים – תוך התעלמות מוחלטת מחובתה לאפשר בנייה ופיתוח בהתאם לצורכי התושבים; והיא מפרשת באופן גורף ובניגוד למקובל את המונח "צרכי ביטחון" – פרשנות המאפשרת לה, לשיטתה, להטיל הגבלות נרחבות על תנועת תושבי הגדה הפלסטינים, לפלוש לבתיהם מדי לילה ולקיים אימונים צבאיים על אדמותיהם, תוך פגיעה קשה בזכויותיהם.

בהעדר חוקים עליהם תוכל המדינה להסתמך כדי לקדם את מדיניותה, היא אינה מהססת לחוקק כאלו – בכנסת או באמצעות חתימה של אלוף הפיקוד על הצווים הצבאיים הנדרשים. כך פעלה בנוגע לחוק המונע מפלסטינים שנפגעו מכוחות הביטחון הישראליים להגיש [תביעות פיצויים בבתי משפט ישראליים](#), כך עשתה גם בנוגע [לחוק האוסר איחוד משפחות](#) בין פלסטינים תושבי שטחים לבין אזרחים ותושבים ישראליים, וכך היה גם בנוגע לשורה של צווים צבאיים שנחתמו בשנים האחרונות ואשר מאפשרים לישראל [הריסה מהירה יותר](#) של בתים. שלל צעדי חקיקה – אזרחית או צבאית – אלו, מומשו כולם לאורך שנים, מבלי להידרש לסיפוח פורמלי של השטח.

פרשנויות אינסטרומנטליות אלה מונחות בפני שופטי בית המשפט העליון, בפני עורכי הדין בפרקליטות המדינה, בפני קצינים בפרקליטות הצבאית – וכל אלה מוצאים את הדרכים להשתמש בהן ולתמרן סביבן במטרה לשוות כסות של חוקיות להפרת הוראות המשפט הבינלאומי. כל אלה אישרו, בחסות פרשנויות פורמליסטיות-חלולות של הכללים שנועדו למנוע מעשים אלה, [הריסת בתים](#), [מעצרים מנהליים](#), [גירוש קהילות](#), [עינויים בחקירה](#), [פגיעה בזכות להליך הוגן](#) ועוד.

מובן שעל אף שליטתה המלאה של ישראל בשטח והיקף הצעדים החד-צדדיים שהיא נוקטת לאורך שנים, היא עדיין לא יכולה תמיד לעשות כרצונה. ואולם, זאת לא בשל מעמדו הפורמלי של השטח או בשל השיטה המשפטית החלה עליו. לא אלה קובעים את היקף הנישול של הפלסטינים – אלא הערכות המצב בירושלים בנוגע למחירים שישאל תיאלץ לשלם (אם בכלל) מבחינת תגובתה של הקהילה הבינלאומית. העדר פעולה בינלאומית ואפס דין וחשבון הם שאפשרו לישראל להגיע למצב הנוכחי, לאחר שהמדינה ואזרחיה הבינו שאין זה משנה כמעט עד כמה יפגעו בזכויות הפלסטינים – הם לא יידרשו לשלם מחיר שיהיה יותר ממש שפתיים חולף.

התסריט של סיפוח פורמלי הצליח לעורר את הקהילה הבינלאומית, שבאופן חריג אף איימה לנקוט צעדים קונקרטיים נגד ישראל. כעת, דומה כי שבנו למצב הבלתי נסבל של "עסקים כרגיל", אותה מציאות מתמשכת המכונה בטעות "הסטטוס קוו". ישראל בחרה, משיקוליה שלה, להניח בינתיים בצד את הסיפוח הפורמלי. בתמורה, הוסרו ממנה מייד כל הלחצים והיא זוכה שוב לחיבוקה החם של הקהילה הבינלאומית – שמשמעותו רישיון להתמיד במדיניות הנישול מבלי לשלם כל מחיר.

אלא שעל הקהילה הבינלאומית היה להסיק בדיוק את המסקנה ההפוכה. שהרי אחד הגורמים המכריעים שהביאו לשינוי במדיניות הישראלית בעניין הסיפוח היה התובנה שאם תממש את כוונותיה – עלולה המדינה לשלם מחיר משמעותי מבחינת מעמדה הבינלאומי. פעם נוספת הוכח כיצד בקשות מנומסות והבעות דאגה אינן מביאות לשינוי, ואילו מנופי לחץ אמיתיים – כן. לפיכך אסור שהורדת הסיפוח הפורמלי מהשולחן תהפוך לרישיון להמשך המצב הקיים. ביטולו חייב להיות גורם שידרבן את המערכת הבינלאומית להכיר באחריותה, בעוצמתה ובצעדים שעליה לנקוט כבר עתה נגד הכיבוש והסיפוח בפועל ולמען עתיד שיהיה מבוסס על חירות ושיוויון לכל בני האדם החיים בשטח שבין היס לבין הירדן.